

Небезпека полягає у тому, що зникає психологічна, вольова, консенсуальна (те, про що домовились і погодилися) основа натурі.

На фоні цієї, далеко не одухотвореної, перспективи особливо контрастно виглядає антропоцентрична – з людиною у центрі, антропологічна – яка вивчає людину, антропософічна – втілюючи людську мудрість, антропоморфічна – співставлена із зовнішньою красою людини, і що для юриста особливо важливо, антропономічна – за законами, які йдуть від людини, картина античного світу. Людській, „юриспруденції, яка звучить” там належала роль першості. У столиці античної демократії, демократії – оро-акустичній, яка „звучала” надана можливість як у хорошому оркестрі, вести свою партію кожній галузі права. При цьому у цивільному, торговому і сімейному праві, які за традицією відносяться до приватно – правової сфери цілком виразно губляться публічно – правові мотиви [3].

Зазначені вище факти „зникнення голосу” сучасної юриспруденції мають сумні наслідки, оскільки, з однієї сторони, розмиваються гуманістичні основи права, а з другої – деформується свідомість самої людини. Не випадково на близький взаємний зв'язок таких понять, як „мова”, „слово”, і „думка”, „розум” і „законо” звертають увагу вже Платон у своїх діалогах. Древні греки були переконані, у тому що, „закон, це розум, який позбавлений страху”. Закон виражається словами. У словах, якщо вони не з уст варвара, є наявною думка. Роздуми, якщо це глибокі роздуми правника, містять мудрість, – коло замикається логічно і чітко. Людина, яка не розмовляє у певній мірі перестає бути розумною[4].

Зазначена дилема є основною проблемою сучасної юридичної мови, і пошук гармонійних шляхів поєднання, здавалося б, непеєднаних її рис, є найважливішим завданням для творців юридичних документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарберт Харт. Вера и закон: примерение права и религии. – М.: Норма, 1999. – 432с.
2. Бергель Ж.- Л. Общая теория права. – М., 2000. – С. 402- 411.
3. Правове письмо. Навчально-методичні матеріали / За ред. Р.О. Стефанчука. – К., 2009. – С.50-58.
4. Бежерон Р.К. Листи до українських законопроектувальників. – К. – 1999. – С. 23.

Б. О. Козак

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
кафедра теорії, історії та філософії права
аспірант I року навчання спеціальності 081 Право

КАТЕГОРІЯ «ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА»: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ РОЗУМІННЯ

У більшості аспектах успіхи демократичних перетворень залежать від того, наскільки максимально реалізується право в соціумі, підтримується та поважається різними соціумами взагалі та кожним індивідом зокрема. У зв'язку з цим сьогодні зростає значення такої категорії загальної теорії права і такого явища соціальної дійсності, як правомірна поведінка.

Безпосереднє звернення до дослідження суспільно корисної поведінки у сфері права слід вважати характерною рисою сучасного українського правознавства. Це пов'язано з пошуканням процесів оновлення і збагачення методологічних основ в юридичній науці, уникненням традиційно догматичних трактувань правових категорій, фетишизації нормативного впливу держави на поведінку людей, необхідністю вивчення «права в дії», в динаміці, розгляду всього процесу дії права.

Підтвердженням значущості звернення до проблем правової поведінки, до виявлення закономірностей закріплення правомірності у вчинках громадян, розробки типології юридично значущої поведінки, її «спонукальних сил», механізму забезпечення свідомого дотримання особистістю правових приписів є й те значення, яке має належна правова поведінка у вивченні найважливіших юридичних категорій.

Така поведінка є необхідним інструментальним компонентом багатьох понять сучасної теорії права, таких як законність і правопорядок, правова культура і правовий статус особистості,

соціальний механізм забезпечення прав людини і громадянина, реалізація правових норм тощо. Та й саме право все більше оцінюється з позиції його самореалізації в масовій дії, діяльності людей, їх правомірній поведінці.

У даний час реалістичними стають наукові роздуми про те, що юриспруденція повинна ставати наукою про соціальну поведінку людини у правовій сфері, а поведінка відповідно має розглядатися в якості кінцевого результату реалізованого права.

Поведінка була й залишається найважливішою соціальною характеристикою особистості. Залежно від форми виразу вона може бути вербальною (словесною), що складається з різних висловлювань, суджень та оцінок, які дають уявлення про внутрішній стан індивіда, і реальною (практичною), яка містить певні дії людей.

На підставі зіставлення цих дій з нормативними уявленнями про належне, які зафіксовані в моральних правилах, естетичних канонах, релігійних догмах, в інших соціальних приписах, людська поведінка оцінюється суспільством позитивно, якщо вона не суперечить загально визнаним еталонам вчинків, а людина керується ними в своєму повсякденному житті. У той же час поведінка людей, що порушує громадські правила, кваліфікується як антигромадська.

Принциповим фактором, що визначає місце особистості в суспільстві, є її ставлення до права, соціально-правової дійсності. Про характер дій людини у сфері правового регулювання можна розмірковувати, виходячи з оцінок, зафіксованих в юридичних нормах. Такими правовими діями особи є проступки – правомірні або протиправні. Всі інші дії можуть бути зараховані до юридично байдужих (індиферентних щодо права), тобто не віднесених до категорії дій, що потребують правового опосередкування [1, с. 116].

Останнім часом увага вчених все більш зосереджується на проблемі особистості як найвищої цінності суспільства, в інтересах якої й повинні відбуватися докорінні зміни: глибше стала досліджуватися сама проблема істинних і уявних цінностей в праві; гостріше відчуваються сьогодні реалії життя, політико-правової дійсності; по-іншому проявляються спрямованість і рівень юридичного мислення і поведінки, їх соціально-духовні, моральні характеристики; по-новому постають проблеми соціально-правової значущості, співвідношення належного і забороненого тощо.

Традиційно правознавці звертаються до проблем, пов'язаних з неправомірними діями осіб. Зазвичай протиправні діяння – найбільш соціально шкідливий та небезпечний різновид антигромадської поведінки, вони виступають вирішальним фактором у визначенні ступеня юридичної відповідальності особистості за свої дії. Проте суттєві відмінності, що покладені в основу правової поведінки, вимагають спеціального розгляду як протиправної, так і правомірної поведінки, що буде здійснюватися нами й надалі, в подальших публікаціях.

Значений підхід до меж прояву правомірності, який поділяється більшістю науковців, що не виходить за межі дозволених правом меж дій (вчинків), дає загальне уявлення про даний вид правової поведінки. Більш конкретні дефініції, критерії правомірності, запропоновані різними вченими, показують, що в юридичній літературі ще не склалася єдина точка зору з приводу того, що ж відносити до соціально корисної і юридично значущої, належної поведінки.

Поняття «правова», «правомірна», «протиправна» стають предметом їх етимологічного, семантичного осмислення, що є відображенням плюралізму в категоріальних інститутах правової науки, вимог переосмислення наявної юридичної термінології. У зв'язку з цим помітною є деяка умовність, «звуженість» поняття «правомірна», коли вона застосовується для позначення поведінки, протилежної протиправній. Слід мати на увазі, що поняттями «правомірна» і «протиправна» не вичерпується весь спектр прояву поведінки людей. Йдеться про наявність та дієвість інших соціальних регуляторів.

Поведінка визначається формально термінологічним зв'язком слів «правова» і «правильна», «справедлива», а також широким використанням для підтвердження позитивних якостей тих чи інших юридичних категорій (зокрема, «правова активність», «правові приписи», «правова культура», «правовий порядок» тощо). У той час як негативні проступки характеризуються термінами «правопорушення», «протиправні діяння» тощо. Однак чимало свідчень і зворотного або ж дуалістичного вживання терміну «правова» [2, с. 14–15].

Таким чином, правомірна поведінка повинна характеризуватися у так званому широкому сенсі, а саме правомірна поведінка – це поведінка, що відповідає приписам правових норм, а також у вузькому, тобто щодо галузевого спрямування; залежно від суб'єкта: правомірна індивідуальна та правомірна колективна; залежно від форми реалізації: правомірна поведінка в процесі дотримання, в процесі виконання, в процесі використання, в процесі застосування права. Таким чином «вузьке»

визначення правомірної поведінки є більш цілеспрямованим, націленим, зверненим на відповідну галузь права, суб'єкта правовідносин або форму реалізації права, а отже, деталізованим, конкретизованим щодо певної поведінкової ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка як критерій цивілізованого розвитку держави. *Одинадцяті юридичні читання. Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук. конф., Київ, 21–22 травня 2015 р. Ред. кол.: В. П. Андрущенко, Ю. С. Шемшученко, Б. І. Андрусишин та ін. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 115–118.

2. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка: вивчення та розгляд у нових реаліях. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 62–65. 3. Макаренко Л. О. Соціальна відповідальність як чинник взаємозв'язку особи та суспільства. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах : монографія / кол. авторів ; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2009. С. 5–17.

О.І. Колич

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри ТІФП

kolycholha@i.ua

Юрій Сесюк

адвокат АО “Чаша правосуддя”

СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ЗЛОЧИННОСТІ Р.МЕРТОНА

Послідовником Е.Дюркгейма, який розвивав концепцію аномії та соціальної природи злочину, був Роберт Кінг Мертон. Теорії Е.Дюркгейма та Р. Мертона взаємодоповнюють одна другу. Якщо перший акцентував увагу на перехідних періодах розвитку суспільства, то другий – на стадіях відносно стабільного функціонування. Обидва автори описують соціонормативний аспект регулювання поведінки, що тісно пов'язано і з мезанізмом відхильної поведінки.

Якщо Е. Дюркгейм розумів аномію як руйнування або послаблення нормативної системи суспільства, то за Р. Мертоном, аномія являє собою особливий структурний розлад культури, конфлікт, дисбаланс між культурними цінностями та санкціонованими інституційними засобами [1, с.73].

У праці “Соціальна структура і аномія” Р. Мертон зазначає, що у системі елементів соціальної та культурної структури особливо важливими є два елементи. Перший – це цілі, наміри та інтереси, які оприділені певною культурою. Саме вони утворюють сферу прагнень. Другий – оприділяє, регулює та контролює прийнятні способи досягнення цілей. Кожна соціальна групи обов'язково співставляє свою шкалу бажаних цілей з моральним або інституційним регулюванням допустимих та необхідних способів їх досягнення. Ряд способів, які окремим особам видаються найбільш ефективними для досягнення бажаного, як от незаконні операції з акціями нафтових компаній, крадіжки, шахрайство, виключені із інституційної сфери дозволеної поведінки. Вибір засобів обмежений інституційними нормами [2, с.300]. На думку соціолога, поведінка, яка відхиляється від норми, може розглядатися як симптом неузгодженості між прагненнями, які оприділяє культура, та соціально організованими засобами їх задоволення. Певні аспекти соціальної структури можуть породити протиправну і антисоціальну поведінку саме внаслідок різниці між значенням цілей та нормами, які регулюють їх досягнення. Тому єдиним питанням, яке має значення, є питання про те, наскільки ефективні наявні засоби досягнення соціально апробованих цінностей. Спосіб, який найбільш практичний з технічної точки зору, незалежно від того, законний він чи ні, одержує перевагу перед інституційно приписаною поведінкою. В міру розвитку цього процесу інтеграція суспільства слабне і розвивається аномія [2, с.301].

Процес перебільшення значення цілей, що породжує справжню деморалізацію, тобто деінституалізацію засобів, найбільш притаманний для тих соціальних груп, у яких відсутній високий ступінь інтеграції цих двох фаз соціальної структури.